

Halkevi Çalışmaları

Şehrimiz halkevi İdare heyeti Ağustos 941 ayı içinde mutat toplantılarını yapmış bütün şubeler faaliyetlerini tedkik ve altı aylık çalışma programının tatbikına çalışmıştır.

30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramı münasebetile o günün gecesi ev salonunda bir Balo verilmiştir.

Bu Baloya başta kıymetli Valimiz olduğu halde bütün Parti ve Halkevi mensubları ve süel ve sivil erkân ve memurlar da iştirâk eylemiştir.

Halkevi Reisi Bay Şevket Davudoğlunun riyasetten istifası üzerine, Vilâyet Parti İdare heyetince Halkevi Reisliğine memleketimizin münevver ve çalışkan gençlerinden Naim Atalay intihap edilmiştir.

Evimizin bütün şubeleri faaliyetlerine devam eylemekle berabêr, muvakkaten terki faaliyet etmiş olan Güzel Sanatlar şubesi de komite başkanını seçerek yeniden faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Bando ve müzik kısımlarında öğrenmek arzu eden gençlerimizin kayıt işlerine başlanmıştır.

İki Öğretmen Aranıyor

Müzik ve Bandonun her türlü teferruatına vakıf ve öğretmek kabiliyetini haiz diplomalı bir müzik öğretmenile,

Nakış ve Dikiş kursları için keza diplomalı bir öğretmen aranıyor. Arzu edenlerin Halkevi Reisliğine baş vurmaları.

MES'UL MÜDÜR : Dr. PERTEV KALELİOĞLU

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

YIL : 4 SAYI : 30

1 Birinci Teşrin 1941

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl : 4

1 Birinci Teşrin 941

Sayı : 30

Musahabe :

Bayrağa ve İstiklâl marşına saygı

Bir milleti en canlı bir şekilde temsil eden kutsal varlıklardan birisi millî bayrağı ise ikincisi istiklâl marşdır. Tarih bile milletlerin hayatını araştırırken müstakil bir varlık olup olmadığına kanaat etmek için bir bayrağa sahip olup olmadığını incelemekte ve buna göre hüküm vermeye çalışmaktadır. Hüriyet ve istiklâline sahip olan bir millet mutlak bir bayrağa da sahiptir. Milleti tarif ederken «Bir Bayrağa sahip olan» tabirini de katsak her halde iyi olur sanıyorum.

Türk tarihini en eski zamanlarından itibaren inceleyecek olursak her oymağın, her kabilenin bir bayrağı bulunduğunu ve

bunu kutsal bir varlık olarak tanıdıklarını görürüz. Bunun için Fevzi Kurdoğlu'nun «Türk Bayrağı ve Al yıldız» adlı kitabını okumayı her Türke tavsiye ederim.

Benliğini ve varlığını en titiz bir şekilde koruyan millet bayrağına da o nisbette düşkündür. Bayrağına en büyük saygıyı göstermeyen milletlerin kendi varlığına sahip olduğuna da inanmak güçtür. Bir milleti tahkir etmek için başka şey yapmaya lüzum yoktur: Bayrağına hakaret et kâfidir.

Bir millet düştüğü zaman önce o milletin sembolü olan bayrak yok edilmeye çalışılıyor. Umu-

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — Bayrağa ve İstiklâl Marşına saygı . . . Çorumlu	915
2 — Millî Şefin telgrafları ***	919
3 — Çorumda benimsenen bazı kelimeler. . . İ. Sabuncuoğlu	920
4 — Yeşil Çorum'dan (şiir) S. Dil	922
5 — X uncu asrı hicride Çorum H. T. Dağlıoğlu	923
6 — Ne desem arlanın utanmaz felek . . . H. Gözgörmez	928
7 — Çorumun Osmanlılar zamanındaki durumu Nuri Uğur	931
8 — Şiirde inkılâp Âfet Kobak	932
9 — Çorumda Yılçibanı Dr. Tevfik Berkol	936
10 — Çorumlu Maniler. Eşref Ertekin	939
11 — Zührevî hastalıkları. Dr. Tevfik Berkol	942
12 — Çorumda söylenen bilmeceleler. . . . Eşref Ertekin	945
13 — İlâve, vesikalar ***	

mi harpten perişan çıkan Türk milletinin başına gelen acı akıbetler bu günki nesil tarafından malumdur. Şuraya buraya çıkan itilaf ordularının önce Türk bayrağına saldırdığını ve sancak direğinden onu indirmeye çalıştığını bizler biliyoruz. Yine bizler biliyoruz ki onu yükseldiği şahıkalardan indirmemek için de kaç kişi canını vermiş, ona en küçük hakareti bile yaptırmamıştır.

İşte bunun içindir ki varlığını derinden hissetmeye başlayan milletler bayraklarına kat'i ve muayyen şekiller verdikleri gibi onun yapılacağı malzemeyi de kat'iyetle tayin etmişlerdir. Bu kaidenin en basit bir şekilde dahi dışına, çıkılmasına müsaade etmezler.

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti de bunu düşünerek Bayrağımıza en kat'i şeklini vermiş, 29/5/1936 tarihinde 2994 sayılı kanunu çıkartarak sancağın şekli ve sancak çekme usulleri tesbit edilmiştir. Buna ait bir de nizamname neşredilmiş ve bütün dairelere, müesseselere gönderilerek bunun dışında bayrak yapılmayacağı ve asılmayacağı emredilmiştir. Cumhuriyet devrindedir ki Türk Sancağı da kat'i şeklini almış bulu-

nuyor. Artık her insan kendi zevkini okşadığı veya hesabına geldiği gibi bayrak yaptıramaz ve kutlanamaz

Fakat buna rağmen yine bazı yurddaşlarımızın buna riayet veya dikkat etmediklerini esefle görüyoruz. Milli bayram günlerimizde her ev veya dükkâna bayrak asmak artık anelerimiz arasına girdi. Bu günlerde caddelerimiz, sokaklarımız gelincik tarlasını andırıyor, insana zevk ve gurur veriyor. Ne yazık ki bunların arasında bazan nizamnamesine uygun olmayan bayraklar görüldüğü gibi buruşuk ve hiç bir zaman yakışık almayacak şekilde kirletilmiş bayrakların bile bulunduğu görüyor, üzüntü duyuyoruz. Bununla mücadele etmek her münevver yurddaşın, her vatan sever ve milletine bağlı Türkün en büyük borcudur. Bununla mücadele etmeye lüzum yok, kanunun yasağını tatbik etmek kâfidir. Fakat bunu zorla yaptırmak değil, duyurarak, bilerek yerine getirmek lâzım değil mi? O Türk milleti ki bayrağını dünyanın dört bucağında sallandırmış, onu bütün milletlere öptürmüş, ona tazim ettirmiş, onu saydınmıştır. Onun için bu millete her şeyde olduğu

gibi biraz öncülük yapmak, bayrağın ne olduğunu anlatmak kifayet eder. Çünkü o, asker olduğu zaman bayrağın şeref ve namus olduğunu öğrenmiş ve ona candan bağlanmıştır. Onu biraz ikaz etmek yeter kanaatindeyim. Partimiz de bunu anladığı için teşkilâtına tamim etmiş, Halkevlerine bildirmiştir.

Bu hususta Halkevlerine düşen mühim ödevler vardır.

I - Türk sancağının ne olduğunu, ona ne suretle saygı gösterilmesi icabettiğini anlatan sık sık konferanslar verdirmek, daima tekrarlamak.

II - Bursada, Balıkesirde ve bazı vilâyetlerde olduğu gibi bayrak çekme törenine bütün milletin iştirakini temin için tedbir almak.

III - Halkevliiler millî günlerde harekete geçerek nizamnamesine uygun bayrak asıyanlarla temasa geçmek, onlara vazifelerini anlatmak, belediye ve hükümet teşkilâtını bu hususta faaliyete geçirmek için icabeden temennilerde bulunmak.

Bu ve bunun gibi tedbirlerle bu işin kolaylıkla temin edileceğini kat'iyetle umuyorum.

Bu arada şunu da unutmamak lâzımdır. Şalı bayrakların saklan-

ması da hayli ehemmiyetlidir. Güveler bu bayrakları delik deşik ediyorlar. Bazan resmî dairelerin astıkları bayrakların dahi bu vaziyette olduğunu görüyoruz.

Bayrağı yalnız naftalinlemek kâfi değil, çünkü tahripten yine kurtulmuyor. Onun için bayrağa yeni kaput bezinden bir torba yaptırmak, kullanılmadığı zamanlarda bu torbanın içerisine koyup asmak lâzımdır. Bu suretle hem bayrağa hürmet vazifemizi ifa etmiş oluruz, hem de uzun seneler kullanmak bahtiyarlığına ereriz.

İstiklâl marşı için de aynı saygı ve sevgiyi millette uyandırmak lâzımdır. Bu saygıyı uyandırabilmek için halka bunu öğretmek icabeder. Millî günlerde hando ile birlik bütün halkın İstiklâl marşını söylediğini düşünelim: Ne heybetli bir gösteriş, ne büyük bir heyecan kaynağıdır. Bunun için Halkevlerinde İstiklâl marşı öğrenme kursu açmak ve kısım kısım halka bunu öğretmek çok yerinde bir hareket olur. Bir çok münevverlerimiz dahi ne yazık ki bu marşı bilmeyorlar.

Bundan başka İstiklâl marşı söylenirken olsun ne suretle saygı gösterileceği halka öğretilmelidir. Bazı vilâyetlerimizde olduğu gibi

cumartesi ve pazar günleri bayrak çekilirken İstiklâl marşı çalınmalı ve bu anda sancak çekildiği ve İstiklâl marşının söylendiği bir düdükle ilân edilmeli ve şehir halkı hep birden ve ayağa kalkarak tazim resmini ifa etmelidir.

Bunlara riayet sayesinde ki

millî gurur ve onurumuzu yükseltmiş, varlığımızı daha içten ve derinden hissetmiş oluruz.

Bütün Halkevlerimizin bayrağa ve İstiklâl marşına saygı ve sevgiyi uyandırmak ve bunu halka öğretmek üzere seferberlik yapmasını dilerim.

"Çorumlu,"

Bay İhsan Sabuncuoğlu ve arkadaşları
Çorum

ANKARA : 15/8/941

Sayın Çorumluların samimi duygularına teşekkür ederim. İnkân husulünde lise hakkındaki arzularının tatminine çalışılacaktır.

Çorum çocuklarına selâm ve muhabbet.

İsmet İnönü

İnönü Milli Lef — Ankara

ÇORUM : 13/8/941

13 Ağustos; Bugün, Çorum isimli çocuklarımızın, yıllarca hasretliğini çektiği siz Babalarına kavuştukları bir bayram günüdür. Bayram günlerinde, Babalarının sıhhat ve âsiyetlerini görmekle iktifa etmiyerek haline göre maddi hediyeler bekleyen her çocuk gibi bizler de Siz Babamızdan çocuklarımız için lise ve sanat mektebi özleyor ve Mutluktan başımızda daim kalmasını diliyoruz.

Çorum Halkından :

İhsan Sabuncuoğlu, Ömer Çapa, Hamdi Bayrak, Hayriye Kulaoğlu.

Her çocuk; mübrem sandığı ihtiyacını ancak babasına arzeder kaidesi veçhile ve hususî bir bayram münasebetile Çorum halkının içten gelen umumi bir arzusuna tercüman olmak cüretinde bulunmuş ve öpülüp başa konan büyük bir lutfu erişilmiştir.

Mazhar olunmuş bulunan muhabbet ve selâm; Çorumundur, Çorumluların, Çorum severlerindir ve bütün Çorum çocuklarının ıftihar nişanesidir.

Çok büyük sevinçler duyan Çorum çocukları; aralarında elden ele gezdirilmiş ve herkesçe öpülerek başa konmuş olan bu ıftihar nişanesini Çorum ve Çorumlu, -geç olsada- sahifelerine elbette fahr ve gururla derceder.

ÇORUMDA BENİMSENEBEN BAZI KELİMELEK

İHSAN Sabuncuoğlu

Harflerin, rakamların, kelimele-
lerin de talilileri oluyor. Ve benim-
seniyorlar. Hususiyetten ziyade
umumiyet ifade etmekte bulunan
bazı kelimeler Çorumda bilhassa
benimsenmekte ve onda, kendileri
için bir çok kudsî manâlar gizlen-
miş sanılmaktadır ki bunlardan
bazıları :

1 - (İ n ö n ü)

Bu kelime, değil her Türkün,
bütün cihanın bildiđi yüksek bir
varlığın, eserin ve müessirinin adı
ve timsali olmuştur. İstiklâl savaşı
günlerine kadar hiç de bilinmeyen,
o tarihten beri artık bütün Türk
milletine malolan, medeniyet ve
hüriyet tarihinde iftihar levhası
teşkil eden ve bilhassa yaratıcısına
bihakkın ad olmuş bulunan bu
kelimenin Çorumlularca bu umumî
manalarından başkaca 58 rakamı
ile birlikte dahi benimsenen bir
hususiyeti bulunuyor. İnönü sa-
vaşlarında 4 üncü firkanın 58 nu-
maralı alayında hizmet etmiş ve
büyük kumandanından (haydi ço-
cuklar) hitabına mazhar olmuş

Erlerden elyevm Çorumda 30 ka-
dar sağ olanı vardır, ki bu suretle
Çorumlular karınca kaderince
olsun o savaşa ; çocukları iştirâk
etmiş olmak şerefini kazanmış
bulunmaları sebebiyle buldukları
kıt'ayı (Aferin Çocuklar) lutfuna
mazhar etmiş olan o günün bü-
yük kumandanını bu gün babaları
sanmakta elbette haklıdır.

2 - (45).

1914 Cihan harbinde Osmanlı
devletinin seferberlik yaptığında
Çorumdan asker olarak ayrılan ilk
kafile o zaman Çorumda bulunan
45 inci alayın sancağı altında gi-
den erler bulunmuş idi ki Çorum-
lular (45) rakamını ne vakit duy-
salar Çanakkaleyi ve daha neleri
hatırlamazlar ve bu gün için de
daha fazlasını emel edinirler.

3 - (Pilevne, Dömeke.)

Çorumda çarşıda bir konak
vardır ki Pilevnede hizmet etmiş
bir subayın yaptırmasıdır. O su-
bay ki Çorum erleriyle birlik o sa-
vaşa katılmak taliine erişmiştir.

İşte bu itibarla (Pilevne) kelime-
sinden] dahi Çorumlular kendileri
için bir gurur hissesi duyarlar.(313
Dömeke) kelimesi dahi böyledir.

4 - Umumî muvazeneden ge-
len tahsisatlarla Çorumda yapılmış
iki muhteşem bina vardır ki
birisi Ortaokul, diğeri Cezaevi
binalarıdır. Bu eserleri gördükçe
müessirlerini yadetmemek elden
gelmez. İşte bunların ilk inşa
emirlerini veren (Maarif Vekili
Saffet Arıkan), (Adliye Vekili
Saracođlu) kelime ve medlulları
böyledir.

5 - Geçmişteki bazı hallere
ait hatıralarla üçer beşer harften
mürekkep kelimelerden Çorumlu-
lar nasıl bir hissei gurur ve hissi
tazim duyuyorlarsa, böyle bazı
kelimeler daha vardır ki onlardan
da istikbale ait ümidler, (güzelle-
nmek, yükselmek, yücelmek)
beklerler.

Evet güzellenmek güzele sa-
hip olmak ; maddeten değil manen
ve ruhan güzellenmek ; Bunun
için irfan yuvalarına sahip olmak
lâzımdır. Çocuklarının yarısından
azının değil çoğunun ilk tahsili
görmelerile, görebilmelerile güzel-
lenmek için Çorumlular himaye

ve himmet beklerler.

Yükselmek evet yükselmek is-
terler. Çünkü her sene 80 - 100
mezun veren bir tek ortaokulla-
rından başka bilgi ocaklarının bu-
lunmayışı hasebile çocuklarının
her şubede okumuş ve Cumhuri-
yet devrine lâyük adam olarak
yetişmiş olması için Lise ve Sa-
nat mektebi, enstitü v. s. özlerler.

Yücelmek evet yücelmek. Bu
da Cumhuriyetçi, Halkçı bir idare
zamanında ancak ilim sahasında
ölebilir ki buna ait müesseseler-
den mahrumiyetin daha fazla uza-
mamasını kalbden ne kadar tem-
menni etsek azdır.

Bu sayılan (güzel, yüksel, yü-
cel) kelimelerini biz diğeri bir ta-
birle yadediyoruz. ki (Hasan, Âli,
Yücel) işte ikişer çift harflerden
teşekkül etmiş bu üç kelimenin
gösterdiği sayın Maarif Vekilimiz-
den Çorumda Lise Sanat mek-
tebi, Enstitü gibi irfan yuvalarının
kurulmasını Çorumlular sabırsız-
lıkla özlemektedirler bu hu-
susta babalarından aldıkları ve
başlarına koydukları muhabbet
ve selâm lutfundan hız almış
olarak.

Yeşil Çorum'dan

*Seni her zaman Çorum anıyor .. anıyorum
Hasretin alevile yanıyor .. yanıyorum.
Kaç yıldır çekiyorum ben senin özlemini
Bu yıl daha derinden hissettim clemeni*

*Torosların üstünde bir köydeyim bu gece
Tatlı bir hatıranı yadettim de gizlice,
Hayalimin ufkundan yine bir rüzgâr esti,
Ruhumun tellerini kırdı, kopardı, kesti.*

*İşte : yaprak dökümü, yine geldi Sonbahar
Yine sizler kalbimde en incecik bir damar.
Yine gitti ömrümden bu yılda rüzgâr gibi
Pek mevsimsiz bir çağda oldum ihtiyar gibi.*

*Sana göstermek için ruhumdaki emeli,
Yüzümde izlerini çizdi hasretin eli.
Simsiyah saçlarıma platin bir çok teli
Kattı, armağan etti, bu yaşta gurbeteli.*

*Ömrümün üzerinden boralı geçti anlar
Gözlerimin rengini gören bilir ve anlar.
Ne kadar yara alsam ben feleğin okundan
Bir akşam doğacağım yine senin ufkundan.....*

Adana : Sabri Dil

Defteri Hakanilere göre :

10 uncu Asrı Hicri'de Çorum

HİKMET TURHAN Dağlıoğlu

İstanbulda Başvekâlet Arşivinde bulunan Defteri Hakaniler (Tapu)arasında Çoruma âit 177 büyük ve uzun veraktan ibaret tarihsiz ve eski 944 yeni 444 numaralı (Çorum livası ve kurası, nüfusu, hasılat, maliye ve evkaf defteri) adını taşımakta olan bir defter vardır.

Bu defter bize onuncu asrı hicri'deki Çorumun bir çok hususiyetlerini ve Selçuki'lerden itibaren devam edegelen bazı vakıflarla tanınmış bazı âilelerin adlarını ve bilhassa Ahilere âit zaviye, teşkilâtı bildirmesi itibarile hususî bir ehemmiyeti haizdir.

Anadolunun bu havaliye dair Ortaçağ tarihi henüz temamlı aydınlanmamıştır. Bazı vakfiyelerle o zaman yazılmış olan Selçukname ile ve Kadı Burhaneddin Ahmed'in namına Esterâbad'lı Aziz bin Erdeşir tarafından yazılan Bezm-ü-Rezm gibi mahdut eserler istisna edilecek olursa Çorum ve havalisinin Ortaçağ tarihi çok nok-

san ve karanlıktır.

Hele kasabalarımızın nüfus, hasılat, ve malî vaziyetleri üzerinde ise şimdiye kadar asla esaslı bir tedkik yapılamamıştır. Halbuki bir şehrin tarihini yazmak için ve tarihî hadiselerin hangi içtimâî sebeplerle meydana gelmiş olduğunun tayini ve bilinmesi icabeder. Anadolu kasabaları için neşredilecek vakfiyeler, tapu defterleri, hükümler, kitabeler, gibi malzemeler bir çok tarihî hakikatlerin aydınlanmasına hizmet edecektir.

Kısaca ana hatlarından umumî şekilde bahsedeceğimiz (Çorum livası defteri) nde her ne kadar tarih yoksada içindeki bir kayıdden bu tapu defterinin 29 Şaban H. 927 tarihli olduğu anlaşılmaktadır. Defter sıyakat yazısı ile yazılmış, sayılar ise bir çok yerlerde sıyakat rakamlarile tesbit edilmiştir.

Defter X uncu asırda Çorumun mahallelerini ve bu mahalle-

lerde mevcut hane mikdarlarını ve bu hanelerde vergi vermekle mükellef insan sayısını ve Çorumun senelik vergi mikdarını ve bu vergilerin ne gibi yerler ve mahsullerden alındığını etraflı ve vazih bir şekilde göstermektedir.

Çorum mahalleleri arasında Ahmed Çelebi, Melik Danişmend, Akpınar, Günhan, Sabuncu, Kutlubey, Nasrullah gibi adlara rastlanmaktadır.

Zaviyeler arasında ise : Şeyh Zeynüddin, İn'am Çelebi, Ahi men-teşe, Abdalata, Koyunbaba, Hasan Balım gibi zaviye adları geçmektedir.

Defteri Hakanide köyler hakkında verilen malumat ise bilhassa dikkate şayandır. Bizde köycülük hakkında tarihî bir tedkik yapabilmek için her halde Osmanlı devletinin köylü hakkında tatbik ettiği ana pirenslilerin mahiyetini bilmek icabeder.

Bununla beraber şu ciheti tebarüz ettirmek lâzımdır ki Osmanlı imparatorluğu askerî teşkilâtını kuvvetlendire bilmek için mümkün olduğu kadar köylü ve çiftçi hukukuna saygı göstermiş ve kıymet vermiştir.

Köy mahsulâtı, bu mahsulâtın alınan uşrun mikdarı ve bu uşur-

lerin tahsis edilmiş olduğu yerler, muhtelif vakıflar, türbeler, zaviyeler hakkında verilen malumat tarihî bir çok hakikatleri aydınlatmaktadır. Çorum köylerinin bir kısmı malikâne, bir kısmı vakıf, bir kısmı timar, bir kısmının ise muayyen hizmetler mukabilinde her türlü vergiden muaf oldukları anlaşılmaktadır. Köylerde ve kasabalarda adı geçen mühim şahsiyetler bize Selçuk devleti zamanından devam edegelen bazı âilelerin âdeti mahallî bir listesini vermektedir.

Melek hatun, Arif Çelebi, Sahip Çelebi oğlu Emir Mahmud, İn'am Çelebi, Beyler Çelebi, Sancdı Çelebi, Fazlullah Çelebi, Pir Ali bey gibi adlar defterde başlıca gözümüze çarpan âilelerdir.

Çorum köylerinin tedkiki başka bir noktadan yani (Toponomi yer adlarının tedkiki) bakımından da çok ehemmiyetli bir noktadır.

Bu gün mevcut olan ve yaşayan o suretle köy, mezraa, şehir, dağ ve saire gibi adlarla onuncu asırda yaşamış olan adlar arasında bir mukayese yapmak ve bundan bazı dil örnekleri çıkarmak ta kabül olacaktır.

Defterde Çorumdan başka Os-

mançık, Karahisar demürlü, İskilip, Saz kazaları ile bu kazalara bağlı nahiyeler, divanlar ve mezraalardan uzun boylu bahsedilmektedir.

Divan-ı Ovacık, Divan-ı Türk gibi tabirlere bilhassa Osmancık kazasında sık sık rastlanmaktadır. Bolu' da olduğu gibi Çorum vilâyetinde de divan sözüne rastlanması dikkate şayandır. Aslında Kurultay, Devlet ve Hükümet teşkilâtına âit her türlü meselelerin halledildiği bir meclis demek olan divan kelimesinin Çorum ve Bolu havalisi gibi bazı yerlerde idarî teşkilâta bazan nahiye veya bir kaç köyden ibaret bir mıntakayada alem olduğu da anlaşılmaktadır.[1]

Defteri hakanide Türk aşiretlerinin tarih kitaplarına geçmemiş olan bir çok oymak ve cemaatlerin adları ile yerleştikleri yerler yazılıdır. Bu adlar Türk tarihi için birer kıymetli kaynak vazifesini görecektir. Misal olarak defterdeki cemaat adlarından bir kaçının adını yazalım :

[1] Evliya Çelebi divan kelimesi için şu malumatı vermektedir :

Etrakın (Divan) tabir ettikleri Selçukilerden (Sultan Alâeddin), asrında Bolu Beyi iken bu dağları fethettikçe aman vermek için divan edüb kûs çaldığı yerlerdir ki hâlâ divan lafzile tabir olunur.

Cild 2 - S. 175.

Ballu cemaati, Salmanlu, Saru Halil, Karayogunlu, Karakeçilü, Akçakoyunlu, Cemaati Osmanlu, Çiçeklu, Egerlu gibi.

Arazinin tahrir meselesi de bilhassa Anadolu'da ta Selçukiler zamanından beri mühim bir mesele halinde göz önünde tutulmuş ve tapu defterlerindeki kayıtlar sayesinde toprak idaresile istatistik işlerine ait malumat tebarüz ettirilmiştir. Yukarıda da arzettiğimiz üzere Selçukiler ve Anadolu beylikleri zamanında toprak, timar, vakıf, mülk ve yurd kısımlarını ihtiva etmekte idi.

Tapu defterlerindeki vergilerde başlı başına mühim bir mevzudur. Osmanlı devletinin malî teşkilâtına ait sistemlerle vergilerin adları ve bu vergilerin cibayet tarzı ile tarihindeki mucip sebepler üzerinde uğraşmak malî tarihimize bakımından kıymetli bir kazanç olur.

Anadolu Selçukileri zamanında mühim bir merkez olan (Çorumlu) nun tarihî, ictimai, iktisadî ve malî vaziyetini aydınlatmak, bu itibarla yerinde bir hizmet olur. Selçuk memleketleri uc yani hudut vilâyetleri hariç olarak müteaddit serleşkerlik'lere ayrılmıştı. Çorum da bu serleşkerlikler arasında idi.

Bu memuriyet bu günki mıntaka kumandanlığına benzeyen bir askerî idare idi. İkinci Gıyasüddin zamanında Hatıyüddin Zekerıyya Çorumlu serleşkerliğine tayin edilmişti. [2] Bu izahat vaktile Çorumun nasıl mühim bir merkez olduğunu isbat eder.

Tapu defterinin tedkikile Çorum vilâyetinde Ahi'lik teşkilâtına ait kıymetli malûmat elde edebileceğiz. Esasen Ahi'lik teşkilâtı başlı başına bir âlemdir. Esnaf teşkilâtı ve şehir ağyan'lığının Ahi'lerde mükemmel bir halde olduğu malumdur. Ahi'lerin Anadolu'da yer yer kurdukları müesseseler arasında Çorum, İskilip, Osmancık çevresinde de bir çok vakıfları, teşkilâtı vardır. [3] Çorum ve havalisinde eser bırakmış, hayır işleri yapmış bazı Ahi'lerin kısa bir listesi bize bu teşkilâtın ehemmiyeti hakkında bir fikir verecektir.

Ahi'nin Adı	Yeri	Tarihi
Ahi Ahmed bin Hasan emir	Çorum	768
„ Etem Çelebi	İskilip	881
„ Ahmed hoca	Çorum	880
Büyük emir Nureddin } Ceraîl bey bin Caca bey }	İskilip	670

[2] Osmanlı devleti teşkilâtına medhal. S. 113. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

[3] Ahi'lik hakkında merhum Muallim M. Cevdet'in Arapça yazmış olduğu (Zeyli Ali Fasulabiyetü'l-feyyitan) adlı eserinden bilhassa istifade ettik.

Ahi Menteşe. —

Bu Ahi'lerden Ahi Ahmed bin Emir Hasanın 768 tarihinde Çorumda tesis etmiş olduğu vakfiyeler tarih bakımından çok kıymetlidir. Bu vakfiyede bir çok yer isimleri, Ahi adları meselâ (Ahi Carık) gibi geçmektedir.

Ahi Ahmet iki kıt'a tarlasını Çorumda bina etmiş olduğu zaviye için vakfelemektedir. Vakfiye de (Çorum) چرمو diye geçmektedir.

Filhakika onuncu asra kadar hatta daha sonraları bile Çorum kâh (Çorumlu) kâh. (چرمو) şeklinde yazılmakta idi. Çorum kelimesinin manası üzerinde de biraz durmak lâzımdır. Evliya Çelebi bu hususta şunu yazmaktadır :

(Abü havası latif olduğundan Kılınç Arslan Şah, oğlu «Yakup Mirza'yı» ve yüzlerce sair çorlu hastaları bu şehre gönderüb ifakatyab ettirdiği için adına «Çorum» denmiştir. Amma ayânı vilâyet Çorum = Çor-ı-Rum dan kalat ve muhaffeftir derler.) [4]

[4] Evliya Çelebi seyyahatnamesi cild 2. S. 407

Nazmı Tuğrul bunu Cevri Rum şeklinde okumuştur.

Çorum tarihi ve coğrafyası. S. 39. 1927 Çorum Vilâyet Matbaası.

Çorum tarihi ve coğrafyasında ovanın dağlar arasında bir uçurum halini almasından dolayı halk arasında kasabaya Çorum denildiği de kaydedilmektedir.

Fakat kanaatimizce Çorum kasabası adını bir Türk oymağı olan Çorumlu adından almaktadır. (Balıkesirde Sındırgı kazasına bağlı Çorum nahiyesi) bulunması Çorumla Balıkesir havalisinde de Çebni cemaatlerine rastlanması bu kanaatimizi kuvvetlendiren delillerdendir.

Hasan Kâzım Kadri merhumun yazdığı büyük Türk lügatinde ise (Çor) kelimesi Çağatay'cada cemiyet, içtimâ manasına gelmektedir.

Çorum hangi manaya gelirse gelsin Türk idaresine geçtikten sonra hakikî benlik ve hüviyetini elde etmiştir. Şehirlerimize ait tarihî malzemenin neşri büyük Türk tarihi için birer kaynak vazifesi göreağine şübhe yoktur.

Onuncu asra ait mühimme defterlerinde gördüğümüz ve Çorumlu'da neşrettiğimiz hükümler ile on birinci asra dair neşredeceğimiz vesikalarla birlikte bu tapu defteri bize Çorumun tarihi hakkında kısmen malumat verebilecektir.

Onuncu asır tapu defteri bir çok tarihî istılahları da ihtiva etmesi bakımından bir hususiyet arz etmektedir. Hasılat, nüfus, aşiretler, arazi sistemleri, içtimâ müesseseler, âile adları, vergi miktarı, vakıflar, köyler, timarlar, hakkında kıymetli malumatı ihtiva eden böyle bir tapu defteri kelimenin tam manasile bir vesika koleksiyonu mahiyetinde demektir. Bu gibi kaynaklara baş vurulmadan ve buna benzer malzemeler neşredilmeden yazılan şehir tarihlerinin noksan ve ilmî değerden mahrum olacakları kendiliğinden anlaşılır bir keyfiyettir.

Ne desem arlanın utanmaz felek

H. Abdullah Ercan'a

Hangi caha koşsam derhal yeliştin
El Aman vermedin, önüme geçtin,
İçli bir ney gibi sinemi deştin
Her an hazin, hazin ağlarım felek;
Geçiyor: boş yere çağlarım felek.

Açtığın yareye işlemez fitil!
Cefakâr elinden perişandır dil,
Ne yiğitler yersin ecelsiz katil
Nasıl elin varır imansız felek?
Bana pek kıyarsın zamansız felek.

Hangi zaman kutnu kumaş geydirdin
Öyün, öyün göz yaşımı yedirdin,
O anda kalbini taşa dönderdin,
Hangi bir güzele tutulsam felek!
Ah! nasıl pençenden kurtulsam felek?

Doğduğum gün koydun dar bir zindana
Dönüyor başımda binbir fırtana.
Basarken, yüzüm yer olur vatana

Beraber bu bana ölmeye felek;
Arsız sanma beni, gülmeye felek.

Hangi zaman kabul ettin duamı!
Hangi açtığın derde verdin devâ'mı
Bu kadar dalıma binmek reva mı?
Saymayla yaptığın baş olmaz felek..
Bir kalp bu kadar da taş olmaz felek

Biraz vicdana gel halim düşün de
Herkes bir gayenin koşar peşinde
Yetmez mi üzdüğün zalim pençende
Ey cevri casadan usanmaz felek
Ne desem arlanın utanmaz felek.

Hasan Gözgörmez

Yukarıdaki parça Çorumlu kör Hasan adında bir halk şairine âiddir. Şiirler ve şairlerle pek yakın bir alâkası vardır. Bilhassa Halkevimizin yaptığı "Karacaoğlan gecesi," nde Karacaoğlandan okuduğu parçalar çok iyi bir zevka sahip olduğunu gösteriyordu. Güzel sesi de olduğu için halk

ağzile bu parçaları çok güzel okumuştur.

1335 yılında doğan Hasanın daha kırk günlük iken gözleri şirafet neticesinde kör olmuş, şliere merakı da bir komşu çocuğunun tesir ve telkinile olduğunu kendisi söylüyor. Bir çocuk vasıtasile bir çok şairleri tanımıştır. Bilhassa

Kemaleddin Kâmi'yi çok severim diyor. Meselâ onun :

«Akşam rüzgârları derki Aliye,
Gözler ileriye, gönül geriye.»

Şu iki mısrağ ne hoştur derken bir söyleyiş ve duyuşu var ki hakikaten bir şair olduğunu anlatmaktadır. Yine kendi ifadesine göre bir çok şiirler yazmış, ne yazık ki bunlardan pek azını kâ-

ğıt üzerine geçirebilmiştir.

«Atatürk'e, zaferimiz, olmaz mı?» adlı şiirleri vurmuş. Bunlardan «Atatürk'e» adlı şiiri yine bu dergide çıkmıştır.

Yukarıdaki parçalar onun ne içli bir şair olduğunu, taliinden acı acı nasıl şikâyet ettiğini bize göstermektedir. Bundan sonra da elimize geçen şiirlerini neşredeceğiz.

ÇORUMUN OSMANLILAR ZAMANINDAKİ DURUMU

Emekli Öğ. NURİ Uğur

Çorum Selçuki hükûmetinin inkırazı sıralarında Danişmendî hükûmetine tabi kalıyor ve 600 tarihinden Ahi Türklerinin Danişmendilere galebesinde bu havali Ahi Türklerinin ellerine geçiyor ve Murat Hudavendigâr zamanında Ankaranın zaptı sıralarında Osmanlılara intikal ediyor ve sancak olarak Amasya eyaletine raptolunuyor. Hayli zaman sancak beyleri tarafından idare olunduktan sonra merkezi Sivas olmak üzere Hamidi Evvel zamanında yapılan teşkilâtta bu havali vukubulan zelzelede buralar

pek ziyade tahribata uğradığı için eski varidatını bulamadığından Müsellemlige yani kaza haline indiriliyor, Amasyaya tabi kalıyor. Vilâyet teşkilâtında Amasyaya merbut bir kaza ve daha sonra yakınlığı cihetile Yozgada rapt olunuyor. 310 senesinde kazaliktan mutasarrıflığa geçiyor, tekrar sancak oluyor. Bu sıralarda inkişaf ederek şimalî Anadolunun mağmur şehirleri sırasına geçiyor ve Cumhuriyetin feyizli idaresinde vilâyet merkezi olarak Anadolunun mühim vilâyetlerinden biri oluyor.

“Yeni Şairlerimizle hasbühal,,

Veyahut

“ŞİRDE İNKİLÂP,,

ÂFET Kobak

Gençlikte, Konyalı âşık Mehmedin üç koşmasını okudum. Bu duygulu halk şairini yakından tanıdım. Şiirlerini ta kalbinden gelen bir hisle ve saffetle söyler. O, şiiri vezin ve kafiye ile anlamış ve öylece terennüm etmiştir. Koşmaları, destanları hep şiir vasfı ile anılacak şekilde güzel ve hatasızdır. Ufak tefek gramer hatalarına rast gelirse onu da ümmîliğine bağışlamalı.

İyice hatırlarım : Bir gün kendisile Konya’da konuşurken yeni şairlerimizin bazı eserlerini okumuş ve fikrini sormuştum. Öylece ; bunlar hakkında zamanımızın âlim’leri, fazıl’ları, şairleri, nasir’leri bir hâyli mutalealar yürüttüler ve yazdılar. Bu günün en kuvvetli halk şairinin bunda neden hakkı olmasın ? Okuduğum şiirlerden bir kaçını dileledi ve sonra ben

susunca :

— Hanıya şiir okuyacaktın, bir sürü laf ettin, bir şey anlamadım, şiirleri ne zaman okuyacaksın ? dedi. Kendisine o söylediklerimin laf değil şiir olduklarını anlattığım zaman sadece :

— Bunları anlamak için şairlerinin gelip anlatması lâzım. Demekle iktifa etti.

Fikret Âdil bir yazısında kısaca «şiirler, edebiyatın en güzel parçalarıdır, onlarda vezin ve kafiye aramağa lüzum yoktur, vezinli, kafiye olanlara manzume derler. Büyük Fransız şairlerinden pek çoğu şiirlerini kafiyesiz yazmışlardır.» diyor. Üstad’ın şübhesiz çok hakkı var. Fakat edebiyat’ın güzel parçaları olan şiirlerde ! Hanı bizim edebiyat’ta inkılâp yapacak gençlerimizin şiirlerinde güzellik.. Onların bazan

kelimelerin bir, ikisinin yerini değiştirerek bir cümle yapmak mümkün oluyor. Meselâ ; Şükrü Enis, Regü’nün yaşamak adlı şiiri :

Neden bir seyahat sonu
Yaşamaktan bıkalır
Ve saadet düşünülür
Mektup yazarken guibetten.

Eğer bütün insanlar
Daima serhoş olsalardı
Yaşamak bir saadet olduğunu
Söylerlerdi...

Mısrağ şekillerine bölünmüş, şiir haline sokulmuş yani nesir tarzında yazılmamış iki cümle ! Keza Orhan Raşid’in «Hamîyyet göstermemek» adlı şiirinden bir parça :

Ne kadar üzüliyorum
Hamîyyetli insan
Olmadığımdan dolayı
«Baldırı çıplığın biriyim»

Yazdığım şu satırlardan başka bu üslubla yazılmış daha bir hayli şiir var. Bunları okuyor, tekrar okuyorum. Fakat anlatılmak istenen bir maksad bile olduğuna kani olamayacağım geliyor. Yalnız üstad H. İ. Dinamo’nun «Hürîyet cephesine şarkı»sından bir kaç mısrağ alıyorum :

Benim step şairim, Aziz Şev-
çenkocağım

Keçimizin südünü
İneğimizin yağını

Kuzumuzun etini
Tatlı bulanlara
Zehir zakkum olsun yidikleri.

Her halde bu parçada şiir kokusundan daha çok nesir edası var.

Ufak, tefek bazı misallerini verdiğim yeni Çığır’ın tanınmış bu elemanları, edebiyat’ımızda yapmak istedikleri inkılâbı acaba bu kiske ile mi yapmak istiyorlar ? Edebiyat’ımıza bu süsü, bu rengi vermek istiyorlar ? Vakiya inkılâp ; yenilik, değişme demektir. Fakat bu değişmeler, bu yenilikler her halde lisanın güzelliğini; lisanın taravetini muhafaza ederek yapılmalıdır. Dil sahasında Ulu Atamız’ın açtığı inkılâp çığırını bu gün Ebedî Şefimiz yüksek himayelerile nurlandırıyor, bütün lisan mütehasşislarımız, münevverlerimiz bu vadiye üzerlerine bir çok vazifeler alarak bütün güç ve kuvvetleriyle çalışıyorlar. El’an Arap ve Acem kelimelerini atarak, güzel Türkçemizi kendi kelimelerimizle süslemeğe, zenginleştirmeğe gayret ederek. Yine hiç bir vakit bunlar da ilimden ayrılmış değildir. Demek istiyorum ki : Yapılacak bir edebiyat inkılâbı varsa ve bunu da bu gün yapacaksa her halde yeni şekil, yeni şairlerimizin vermek istediği şekil olamaz.

Arâzu atıyoruz, o bizim de-
ğildi, fakat kendi öz malımız he-
cemiz var ona karşı hincimiz
nedir; kafiye neden garaz bağ-
landı; şayed bunlar noksansa o
noksanlarını ikmal etmeli, ıslah
etmelidir.

Yeni şairlerimiz, bir taraftan
yeni bir çığır açarak onu yürüt-
meğe çalışırken bazan da eski
tempoda adımlar atıyorlar. El'an
arkasına düştükleri o üslubu, o
şiiri 1914 başlığı koymakla de-
ğiştirmiş olamayacaklardır.

Safer Aytekin, «1914» başlıklı
manzumesinde :

Soğuk soğuk sular içilmez
Yeşil yeşil ekinler biçilmez
Dumandır dağlar bakılmaz
Cennet bunun neresinde.

Derken koca Yunus Emre'nin me-
zardan başını kaldırarak ona ses-
leneceği, belkide azarlayacağı sa-
nılıyor. Halbu ki, o hassas şair,
her kelimesini kalbinden kopup
gelen bir duygu ile yerli yerine
koyduğu şiirlerinin hiçte böyle
acemi bir taklidcinin eline düşe-
ceğini düşünmemiştir. O

İlinizden ilinizden,
Bir kurtulsam dilinizden.
Yeşil başlı ördek olsam ;
Sular içmem gölünüzden !

Diye gönlünün acısını ve bir inki-
sarı terennüm etmişti. Bu gün de
âşık Mehmed koşmalarında his-
lerini, duygularını kendine has
incelikle ve güzellekle terennüm
ediyor. Bakınız şu koşması ne
kadar biriktir :

Dört yana sallanub eteğin yenin
Hep seni öğüyor ihvana dilber.
Bu bahar gününde o beyaz tenin,
Benzeyor taze bir reyhan'a dilber.

Dağlanmış gibi bak yarıyor bağrım,
Bu halde bir yerde durmam gayrim.
Yaşım elli sekiz kalmadı hayrım,
Kul gibi bağlandım bir sana dilber.

Şurda gönül eğler, şurda başka der,
Gezersin, yok mudur karnında keder
Bana göz edersin, ile söz eder,
Kıyarsın her şafak bir cana dilber.

Âşık Mehmed, herdem kaynıyor kanım,
Cezasını çek dur âşık olmanın
Aman gitme yarım, aman kurbanın
Olayım git savuş Fizana dilber.

Diğer taraftan maaşından üç lira-
nın kesildiğini anlatmak isteyen
şair, Mesele adlı şiiri ile :

Boyuma dar geliyor sedir
Ayaklarımı yağmur yıkıyor
Kafam muttasıl düşünüyor
36 lira 40 kuruşu
300 kesilmiş yine aylıktan

lendirecektir.

Bu kadar vezin, kafiye ihmal
edilmiş veyahut da «Bualo» nun
dediği gibi öyle vezinsiz ve kafi-
yesiz yazılmak istenmiş olan bu
şiirlerde ; Gramerden de sarfi na-
zar ettikten sonra yarı tenkid
işaretlerini olsun yerli yerinde kul-
lansalar hiç olmazsa doğru bir iş
yapmış olacaklardır.

Ne sihirdir ne keramet
Senin aktör taş yisin !
Diyor.

Cahid Saffed Irgad'ın bu şiiri
belki edası itibarile bir mizah o-
labilirdi. Fakat ona mutlaka bir
siddiyet vermek isteyen şairin
şatık kaşlarını karşımda görür
gibi oluyorum. İhtimal benim bu
«olabilirdi» sözüm bile onu öfke-

Çorumda Yıl Çıbanı [Leihmania]

Dr. TEVFIK Berkol

—28. inci sayıdan mabaat—

Sıcak memleketler hastalıkları üzerinde uzun ve derin tedkikat ve teharriyatta bulunmuş olan Fransız müelliflerinden ve askerî tabiplerinden Laveran ise şark çıbanının devri tefrih müddeti onbeş günden iki aya kadar devam ettiğini, en fazla olarak devri tefrihin yedi ay sürebileceğini beyan etmektedir.

Yıl çıbanının uzviyette yerleştiği noktalar — Umumiyetle yıl çıbanı vücudün açık ve çıplak kısımlarında çıkar. Bilhassa geceleyin kapalı bulundurulmayan ve açık bırakılan kısımlarında görülür. Faraza yüzde, yanakta, burun kanadları üzerinde, alında, kulak üzerinde ve önlerinde, dudaklarda, çenede, göz kapaklarında (başta kat'iyyen görülmemiştir.) kolların aşağı kısımlarında, bileklerde, bacak ve ayak üstlerinde şark çıbanı takarrür eder ve yerleşir. (El içinde ve taban altında hemen görülmemiştir)

Suriye ve İran havalisinde vak'aların yüzde yetmişinde çıban yüz üzerinde ve ekserya bir taraf yanakta yerleşir. Bu sebeple İrandaki darbı mesele göre âilenizin geçirmiş olduğu şark çıbanı izinin yüzündeki kusuru görmemek için âilenize yandan ve bir taraftan bakınız diye tavsiye ederler. Bununla beraber vücudün her hangi bir noktası tatarcıkların ısırmasına, sokmasına maruz kalırsa orada şark çıbanı çıkabilir.

Yıl çıbanının adedi — Yıl çıbanı veyahut şark çıbanı ismini taşıyan yara nadiren tek bulunur. Ekserya aynı şahısta müteaddit olarak üç dört tane bulunur. Bazı kerre de 25, 70 ve hatta 100 adet çıbanın bir şahısta görüldüğü tesbit ve kaydedilmiştir. Fakat bu çıbanın fazlalığı hastalar tarafından çıban fazla kaşınarak başka yere tırnaklarile aşılmasile vukua gelmektedir.

Yıl çıbanının devam müddeti

ve sönmesi — Çıban ekserya yavaş bir seyir gösterir. Eğer çıban tedavi edilmeksizin kendi haline terk edilirse 8 ilâ 12 ay zarfında yerinde tamgasını bırakarak tamamen geçer. Umumiyetle çıbanın geçmesi ve sönmesi bir sene sürmesile buna yılçıbanı ismi verilmiştir. Yıl çıbanı kendi seyir ve aldığı tekâmül esnasında bir birinden ayrı üç devir gösterir: Birinci devir çıbanın üzeri beyazımtırak, ince kabuklarla örtülü kabarcık safhasıdır. İkinci devir, çıbanın açılarak ve üzeri kabuklanmış tekkairuh etmiş safhasıdır. Üçüncü devir çıbanın tamir ve lekelerini bıraktığı nedbe safhasıdır.

Şark çıbanının birinci devri başlangıç safhası olup bu devirde hastalar bir şey hissetmezler. Ancak hastalığın çıkacağı yerde kaşıntılı bir kızartı gösterirler. Bu âdeta o noktada küçük bir kan çıbanı çıkacakmış gibi veya kıl diplerinde bir iltihap meydana gelecekmış gibi veyahut bir tahta kurusu ısırılmış gibi bir kızartı şeklinde göze çarpar. Bazı kerre yıl çıbanı bidayette toplu iğne başı cesametinde, üzeri ince, beyaz pulcuklarla örtülü koyu kırmızı bir kabarıklık halinde kendini gösterir. Bazan da deri altında nohud cesametinde ağrısız hareket eden

bir sertlik halinde görülür. Bu yıl çıbanı bazı kerre diğer bir hastalığın seyri esnasında kaybolur. Filhakika yıl çıbanını taşıyan bir kimse tifoya yakalanmakla bu hastalığın seyri esnasında çıbanın süratle kaybolduğu görülmüştür. Çorumda yılancığa yakalanmış ve yıl çıbanını taşıyan bir köylü hastamızın yılancık hastalığının seyri esnasında yüz ve alın üzerindeki yaralarının süratle ve tamamen kaybolduğunu ve silindiğini hayretle gördüm.

Umumiyetle yıl çıbanı bidayette salim ve sağlam bir cilt üzerinde bir sineğin ısırmasıyla meydana gelen bir kızartıya benzer. Kaşıntı ve gidişme ile birlikte ilk çıkacağı yerde bir kızartı ve kabarıklık husule gelir, bir müddet sonra bu kabarıklık yumuşak, ağrısız, ortası delinmiş ve üzeri kirli beyaz esmerimtırak kabukla örtülü bir Nodule yani düğüm halini alır. Bu zamanda çibana tazyikle içerisinden kanlı ve mısırlı bir mayı çıkar, Ekserya bu çıbanın etrafında küçük kabarcıkların da toplandığı görülür.

Yıl çıbanının en fazla görülen şekli — Şişmiş üzeymalı, morumtırak bir zemin üzerinde cildi koyu kırmızı ve üzerinde yapışkan beyaz pullu tefellüsatı yani kap-

çıkları bulunan bir düğüm halinde görülür. Bilâhare bu düğüm ortasından yumuşayarak kanlı ve sulu bir ifrazatın çıktığı göze çarpar. Bazı kerre de bu ilk çıkan kabarcık şeklindeki düğüm etrafında yan yana dizilmiş koyu kırmızı bir satih üzerinde küçük düğümler ve kabarcıklar da görülür. İşte birinci devreyi teşkil eden bu safha 3 ilâ 4 haftadan 3 ilâ 4 aya kadar devam eder. Bunu müteakip düğüm şeklinde görülen bu kabarcıklık büyüyerek muhiti iltihabî bir çevre göstererek ortasından yumuşamağa ve açılmağa başlar. Yıl çıbanının ikinci safhası ise yaranın açılması ve derinleşmesidir. Bu zamanda çıbanın tepesinde içerisi kanlı su ile dolu küçük bir kabarcıklık husule gelir, bilâhare bunun çatlaması ve kanlı suyun kurumasıyla kirlî bir kabuk teşekkül etmeye başlar. Teşekkül eden bu kabuk kuru ve mukavim yapışkan olub kirlî sarımtırak veya esmerimtırak renktedir. Yıl çıbanının muhiti ekserya kırmızı koyu şerabi veya morumtırak renkte kızarmış ve şişmiş bir haldedir. Kabuk kaldırıldığı zaman yaranın kenarları gayri muntazam olub zemini pürüzlü, girintili, çıkıntılı ve kanlı sulu ifrazatla örtülüdür. Yıl çıbanının açılma ve derinleşme devresi de 2 ilâ 6 ay kadar devam edebilir. Yıl çıbanı ağrısız bir yara olup bulunduğu nahiyelerdeki bezleri diğer âdi çıbanlar gibi şişirtmez. Yıl çıbanı olgun bir şekle geldiği zaman beyzî veya müdevver şekilde cildden kabarmış kırmızımtırak çevresi koyu şerabi renkte şişmiş bir halde müteharrik bir sertlik arzeder. Bu devrede yıl çıbanında merkezleri birleşmiş ve bir birini kucaklamış üç mıntaka göze çarpar. Yıl çıbanının çevresine isabet eden haricî mıntakasinda cildin koyu kırmızı veya şerabi renkte kabardığı ve kalınlaştığı ve cild bükümlerinin fazlalaştığı görülür. Orta kısmına isabet eden mıntakada ise çıbanın beyazımtırak yapışkan pulcuklar ve kabucuklarla örtülü olduğu göze çarpar. Merkeze isabet eden noktada ise çıbanın açılarak, derinleşerek tekaruh etmiş olduğu görülür. Ekserya kirlî esmerimtırak bir kabukla yara örtülü olup çıban üzerindeki bu kabuklarkuru, üst üste toplanmış kalınca sincabimtırak renkte çevresine ziyadesile yapışık bir halde olup kaldırıldığı zaman içerisinden 2 ilâ 4 milimetre uzunluğunda iplik gibi bir takım liyfi beyaz istitalelerle çıbana yapışık olduğu ve âdetâ çivili bir ayak-kabı pençesini taklid ettiği görülür. Bu kabuk çıbanın sahtından kaldırılmadığı takdirde 3, 4 ay devam ederek daha ziyade kalınlaştığı göze çarpar.

—Sonu Var—

ÇORUMLU MANİLER [1]

EŞREF Ertekin

1025

Ayağında yemeni
Aşkın öldürdü beni
Eski yarım duyarsa
Ne seni kor ne beni

1026

Ayağında cizmesi
Temam oldu gezmesi
On bir aydır severim
Şimdi duydu ninesi

1027

Antarisi kısacık
On yaşında uçacak
Elim koynuna soktum
Memeleri yumuşacık

1028

Atına urdum rahti
Yavrum beni bıraktı
Sen orada ben burda
Ateşin beni yaktı

1029

Ata biner kopturur
Üzengisin kaptırır
On beşe degen dilber
Gerdan altın öptürür

1030

Ata vurdum kantarma
Değme dursun kurtarma
Benim sen öz malımsın
Gir koynuma utanma

1031

Antarisi sırmalı
Bizde çektik bu hali
Elindekin pekçe tut
Şimdi dilber bahalı

1032

Ah olsa vah olmasa
Kâh olsa kâh olmasa
Ben yar ile yatanda
On gün sabah olmasa

1033

Ayrıldım gülüm senden
Saçı sümbülüm senden
Araya dağlar düştü
Kesildi yolum senden

1034

Ateşim var külüm yok
Gülüm var bülbülüm yok
Ateşine yandım yar
Ağlamadık günüm yok

[1] Bu maniler Çorumda 1200 - 1240 hicri yılları arasında yaşamış bir zatın kendi elyazması cöngünden derlenmiştir.

1035

Ark atladım daşı yok
Yüzük buldum kaşı yok
Bir kuş gelmiş ötüyor
Bencileyin eşi yok

1036

Akar sular bulanık
İçemem bağırim yanık
Bu sevda nasıl sevda
Halk yatar ben uyanık

1037

Âşıkâ çar sözmolur
Goncaya har sözmolur
Felek destine düşene
Acep çevir sözmolur

1038

Âşık naçare düştüm
Dost için zâre düştüm
Zalim felek kahrinle
Cevri çok yâre düştüm

1039

Âşıkım ben bu yare
Dertliyim geldim zâre
Can istersen vereyim
Borcum yok intizare

1040

Adilem der Bağdadı
Şatı aldı Bağdadı
Yavrumun her bakışı
Değer yüz bin Bağdadı

1041

Adilem Bağdat ara
Çöz zülfün bağla tara
Bir vefalı yar için
Şam şarkı Bağdat ara

1042

Adilem dâde gitti
Önüm Bağdada gitti
Biz cefasını çektik
İller murada yetti

1043

Adilem der nerde ben
Yeni düştüm derde ben
Ben murad almamışım
Nasıl yatam yerde ben

1044

Adilem neylim sana
Düşüptür meylim sana
Siz bir bölük haramı
Yalnız meylim sana

1045

Adilem sine sine
Gün değmez sinesine
Ne elim yare yeter
Ne sinem sinesine

1046

Adilem oldu yare
El yetmez oldu yare
Yare elim yetmedin
Bu sinem oldu yare

1047

Adilem sesin aldım
Sesden berüsün aldım
Şükür olsun Hudaya
Bu gün pusesin aldım

1048

Adilem der gül gezdir
Gir bahçaya gül gezdir
Senden gayri seversem
Gözlerime mil gezdir

1049

Adilem yaman yahşi
Yaman gün yaman yahşi
Komazlar dost günle
Geçinem yaman yahşi

1050

Âşiktir yar âşiktir
Bayguya mar âşiktir
Zülfüne kurban olam
Boynuna varaşiktir

1051

Âşıkım göze yarı
Kebapsın köze bari
Beni göz göz eyledin
Görünme göze bari

1052

Âşıkım bir değülüm
Bir bülbül birde gülüm
Öyle gamkin olmadım
Şad ile bir değillim

1053

Âşıkım dem dem ahi
Kurulur dem dem ahi
Gönül ister alınmaz
Çekerim dem dem ahi

1054

Âşiktir ben kula siz
Şehir olmaz kulesiz
Çünkü ben gidiyorum
Sağlıkla siz kalasız

1055

At olurda depmezmi
Yar olurda öpmezmi
Yarin öptüğü yerde
Mor menevşe bitmezmi

1056

Atladı girdi bağa
Başı değdi toprağa
Kız seni almayınca
Çirmem kara toprağa

1057

Azdurursun
Geç gelüb az durursun
İl gelüb yarem bağlar
Sen gelip azdırırsın

TENASÜLİ GİZLİ HASTALIKLAR İSMİNİ TAŞIYAN ZÜHREVİ HASTALIKLARI

Cild ve Zührevî hastalıkları Mütahassısı
Dr. TEVFIK Berkol

Bu gün yaptığı fenalıklar sebebiyle çok mühim ictimai dertlerimizden olan tenasüli ve gizli hastalıklar ismini taşıyan zührevî hastalıklarından bahsetmek istiyorum.

Cemiyeti beşeriye için aile ve ictimai hayatta elm felâketler ve sefaletler hazırlayan zührevî hastalıkları uzun harplerin doğurduğu muhaceretlerin hayat pahalılığı ve geçim darlığının, sefahetin ve sefaletin ve fuhşun artmasıyla etrafa yayılmakta ve tevessü etmektedir. Nesli bozan, zayıflatan bu hastalıklara karşı medeni memleketler geniş mücadeleler açmışlardır. Cumhuriyet hükümetimiz de bu uğurda büyük bir mücadele açarak yurdumuzun en uzak yerlerine kadar mütahassıs doktorlar göndererek bu gizli hastalıklarla uğraşmaktan yılmamış, paralar sarfetmekten çekinmemiştir. Fakat yapılan mücadelenin muvaffakiyetle neticelenmesi için hal-

kımızın da yardımı ve bu tehlikeli hastalıkların tabiat ve mahiyetini bilmesi lâzımdır.

Zührevî hastalıklarına; ekseriya ve hemen %95 nisbetinde cımsî münasebetten, sevişmeden ileri gelen, doğan bu hastalıkları açığa vurmaktan utanıldığı ve daima saklanıldığı için de gizli hastalıklar ismi verilmiştir. Gizli hastalıklar ismini taşıyan zührevî hastalıkları, tenasül hıfzıssıhhasına ait bahislerin bilinmemesi ve bu hususta konuşmaların ayıp telakki edilmesi ve bu hastalıklardan korunma çarelerinin bilinmemesi yüzünden etrafına yayılmakta ve genişlemektedir.

Sevgili yurdumuzun kıymetli uzvu olan nüfus sermayesini hüsnü muhafaza etmek için sıtma, verem, tifo, kanser gibi hastalıkların yaptığı fenalıklardan geri kalmayan gizli hastalıkların bulaşma tarzını, yaptığı fenalıkları, bunlardan ko-

runma çarelerini arz etmek istiyorum.

Bir cemiyetin, bir milletin nüfusunun azalmasını, yıpranmasını hazırlayan sebeplerin başında zührevî hastalıkları gelir. Kuvvetli olmayan bir cemiyetin, bir milletin devam ve bakası oldukça güçtür.

Nesli eriten, zayıflatan, bozan zührevî hastalıklarla bulaşmış kimseler ictimai, millî borçlarını ödemiyerek hayata gözlerini yumarlar. İşte biz hekimlerin vazifesi yalnız hasta olanları tedavi etmekten ibaret olmayub yurddaşlarımızı hasta etmemek çarelerini düşünmekle, hastalıktan korunmak usulünü öğretmekle mükellefiz. İnsanlar çok kerre fizyolojik bir his ve arzu ile tehlikeli bir yola ayak atacağından bu gibi cımsî iştihâ ve tenasül arzularının baş dönderici buhranlarına tutulanları tenvir ve ikaz etmek, yaptıkları hata ve kusur sebebiyle zührevî hastalıklara tutulan bilgisiz kazazedelerin imdadına koşarak vaktinde ve erken bir surette tedavi yapmak ve yol göstermek biz hekimlerin başlıca mühim ve esaslı vazifelerindedir.

Zührevî hastalıkları üç hastalıktan müteşekkildir. Belsoğukluğu, Şangırmo denilen yumuşak yara ve Firengiden ibarettir.

Belsoğukluğu — Ekserya fazla görülen ictimai hastalıklardan biridir. Sathî ve ifk görünüşte tehlikesiz ve zararsız gibi görünen şu hastalık yaptığı yakın ve uzak zamanlardaki fenalıkları ve ihtilatları sebebiyle mühim bir hastalıktır. Belsoğukluğu zannolunduğu gibi kat'iyen idrar yoluna mahsus ve orada yerleşen mevziî bir hastalık değildir. Vüudumuzun her tarafını yoklayan umumî intanî bir hastalıktır. Lâyikile tedavi edilmeyen kimselerde veya tedavisini ihmal eden şahıslarda uzun seneler devameden mühim bozukluklar, fenalıklar yapar, ihtilatlar bırakır.

Belsoğukluğu — Yanlış düşünce ile belin açık kalıp üşümekten, gevşekliğinden veya gece rüyada ihtilam olurken uyanıvermeden kat'iyen ileri gelmez. Mikroptan meydana gelen bir hastalıktır. Bu hastalığın mikrobu altmış sene evvel keşfedilmiş olub gözle, pertevsizle görülmez. Konogok ismini taşıyan bu mikrop- lar canlı bir takım böceklerden farklı değildirler. Bunlar da yaşarlar, yaşamak için yemek isterler. Her ne kadar bu hastalığın mikrobunun keşfi yeni isede hastalığın 13 üncü asırdan beri mevcudiyeti o zamanda yapılan korunma usullerinden anlaşılmakta-

dır. Filhakika o devirde yahudilerin sünnet olmaları münhasıran zührevî hastalıklarının sirayetlerinden korunmak maksadile olduğu ve şüpheli cinsî bir münasebetten ve temastan sonra hemen idrar yapmak ve kamişi yıkmak gibi bir takım tedbirlerin alınması ve tavsiyelerin yapılması bu günün de yapılan ve emin proflaktik yani hastalıktan korunma tedbirleri bulunduğu cihetle gizli hastalıkların pek eski devirlerde de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Belsoğukluğu mikrobunun keşfinden evvel 19 uncu asrın bida-yetlerine doğru firengi ile belsoğukluğu birbirile karıştırılmakta idi. Yani Belsoğukluğu esküyüb müzminleştiğçe Firengiye çevireceği zan ve şüphesi vardı. Bu gün ise her iki hastalığın başka başka mikroblarla meydana geldiği keşf edilerek anlaşılmıştır. Belsoğukluğu idrar yolunun mevzî bir hastalığı olmayub uzviyette ekserya senelerce devam eden mühim ârizalar ve bozukluklar meydana getirir. Erkek ve kadında tenasül bozuklukları, oynak ağrıları ve şişlikleri, romatizmalar, idrar darlıkları, idrar tutuklukları, idrar yolları etrafında çibanlar, şişlikler, kısırliklar ve en nihayet körlükler meydana getirir. Belsoğukluktan muaf hiç bir kimse yoktur. Yani mikrop karşısında herkes bu hastalığa kolaylıkla yakalanabilir. Belsoğukluğu kışayı muhatfı denilen zarla örtülü olan bedenimizin

her noktasında fenalığını yapar. Yani idrar yolundan başka ağız, burnu, göz ve mak'adda da yerleşirse oralarda da hastalık yapar. Belsoğukluğu âfetinin meydana gelmesi %95 cinsî ve tenasülî münasebetle olup bundan başka Belsoğukluğu mikrobi ile kirlenmiş çamaşır, yatak takımı, havlu, elbise, don ve hamam peştemalları üzerinde bulaşmış bulunan ciraatte mikrop uzun müddet yaşamalarıyla bu gibi eşyalar da birer sirayet vasıtası olabilirler.

Belsoğukluğunda devri tefrih denilen kuluçka devresi yani şüpheli temastan sonra hastalığın ilk ağrızı görülünceye kadar geçen bir sükunet zamanı mevcut olup bu müddet zarfında Belsoğukluğuna ait hiç bir alâmet görülmez. Hastalık henüz başlamış değildir.

Devri tefrih müddeti; Bu da mikrobun kuvvetine, yeniliğine, yakalanan kimselerin bünyesine tabidir. Ekserya yorgunluk ve içki Belsoğukluğu akıntısını erken çıkarır. Tam vaktinde tedaviye başlanan ve iyi tedavi edilen Belsoğukluğu bir buçuk ayda iyi olur. Hastalık esnasında istirrhat etmeyen, perhize dikkat etmeyen, hekimin tavsiyesine riayet etmeyen kimselerde ise Belsoğukluğu derinlere ve uzak yerlere gitmesile, saklanmasile hastalık bir buçuk ayda iyi olacağına aylarca ve senelerce sürer.

—SONU VAR—

Çorumda söylenilen bilmeceler

Derleyen : EŞREF Ertekin

Pir pır uçar, durmayıp kaçar.
(Ocak tütünü.)

Pır pır uçar, ak ak sıçar. (Değirmen.)

Gündüz kan yalar, gece göğe bakar. (Çiftçinin öğnderesi.)

Metel metel metledi, metel iki çatladı, karınca kanatlandı, söğütde sünnetlendi, geldi bizim kapuya niyetlendi. (Anadan doğan çocuğun askerlik çağına kadar olan durumu.)

Barekâllah hoş yaratmış bir asanın üstüne, kıyısı sarı varak, ortası altın tabak. (Aygün çiçeği.)

Dam üstünde dam gördüm, et sakallı adam gördüm, tuzsuz pişmiş aş gördüm, bir köpürmüş taş gördüm. (El ile çevrilen taş değirmen, horos, hoşaf, sabun.)

Bir kuş geldi Eğinden, haber verdi beyinden, ne acaip kuş imiş, yem yer göbeğinden. (Değirmen.)

Bir karıştır boyu, deliğe girmektir huyu, delikten çıkınca kazana koydurur suyu. (Bilaşık kaşık.)

Girdi çıktı girecek, girdi çıktı girmeyecek, girmede girecek, girmede girmeyecek, girdi çıkmayacak. (Adem Peygamber, Şeytan, Müslümanlar, kâfirler, İdris Peygamberin Cennetteki vaziyetleri.)

Altı kemik, üstü kemik, içinde bir kara memik. (Kablumbağa.)

Üçyüz altmış leyleğin, kırksekizdir yuvası, oniki yumurtası, iki çıkar cücesi. (Günler, haftalar, aylar, dini bayram.)

Altın tas, gümüş tas, birin kaldır, birin bas. (Ay ile Güneş.)

Bir tepede Toy oturur, biri kalkar, biri oturur. (Terazi.)

Abdest alır, namaz, kılmaz, cemaattan geri kalmaz. (Ölü. Namazı kılınırken önde durur.)

Kat kat ekmek, katını bükmek, onbeş ekmek, bir hayr etmek. (Kur'an kitabı.)

Bayır aşağı, mordur taşığı, bunu bilmeyen kâfirin eşeği. (Patlıcan.)

Desdeğirmi, kapkara, keserken ağıra [1] misli sıçanın kuyru-

[1] Ağarmak, beyazlanmak.

ğu, ağaların buyruğu. (Turp.)

Pat etti küt etti, başında be-
yaz külâh bitti. (Kavrulan mısır
tanelleri.)

Ol nedir ki yüzdür anın par-
mağı, sekiz ayak üzerinde durağı,
dört canı var, beş başı var, mari-
fet gerek bunu bilmeli. (Ölü ve o-
nu götüröenler.)

Baldan tatlı, baltadan ağır,
yağlığa konmaz, tadına doyumaz.
(Uyku.)

Gündüz sarkar, gece kalkar.
(Kapu zerzesi.)

Çimer çimer, çiviye biner. (Sür-
güç.) [2]

Hey melemez melemez, ocak
başına gelemez, ocak başına gelir-
se belini alıp kalkamaz. (Yağ.)

Geriden baktım sallım saçak,
yanına vardım ayı boku, yedim
baktım dimağ otu. (Ceviz ağacı
ve cevizi.)

Yükünü arkasına urmuş bir
adım gezör, dünyayı seyreyler
demadem ayağı yok, velâkin buy-
nuzu var ve her nere gider ise izi
var. (Sallanguz.) [3]

Dağda takıldı, ovada kütültü,
elde eliman, suda Süleyman, ka-
vakta kavlar, söğütde söyler. (Bal-
ta, tüfek, elek, sülük, yılan, ve
söğütten yapılan düdük.)

Gökten indi bir konuk, önüne
yahını koyduk, ne konuğun dişi
var, ne yahnının taşı var. (Konuk;

[2] Yemekten sonra bulaşık kapları
yıkmak için kullanılan paçavra.

[3] Sümüklü bücek, Midye de derler.

yeni dünyaya gelen çocuk, yahını;
annesinin memesi.)

Gökten iner apışır, her adama
yapışır. (İsim.)

Mini mini, küçütk çini. (Kulak.)

Bir sarıgım var, dolarım dola-
rım tükenmez. (Yol.)

Dam ardında bel dikili. (Hır-
sız)

Kavağa bir kuş konmuş, lak
demiş, lok demiş, dünyada üç şey
yok demiş. (Devenin nalı, göğün
direği, denizin kapağı.)

Bize golde altına koyum. (Min-
der.)

Fil fillice, burnu eğrica. (Nohut)

Çulluca çapıtıca, beyler ö-
nünde kıymetlice. (Culuk - Hindi.)

Yerden çaktı vicrim vicrim,
Allah anı var eylemiş, boğazını
dar eylemiş. (Karıncı.)

Hacılar Hacca gider, bilmemki
nice gider, bir yumurtanın içinde
yüzlerce cüce gider. (Gemi.)

Altı derya, üstü nar, yılan gi-
bi kurruğu var, ejder gibi hokur-
dar. (Nargile.)

İki sırk, bir tuluk, üst tarafı
şapırtak, daha üstü muşıldak, da-
ha üstü ışıldak, daha üstü dana
buzacağı yaylası. (Adamın ayakları,
karnı, ağzı, burnu gözleri, ka-
fası.)

Yer altında evleri var, eğri
büğrü yolları var, içlerinde bayrak
çeken beyleri var. (Fareler.)

Yer altında bulgur kaynar.
(Karıncı.)

Arap indi, beyaz bindi. (Tava
böreği, kızarmış arap, hamuru
beyaz.) —Sonu Var—

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat
komitesi çıkarır

YIL : 4 SAYI : 31

1 İkinci Teşrin 1941

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası